

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2007, Volume: 3, Number: 1
Article Number: C0033

SOCIAL SCIENCES
SOCIOLOGY

Received: May 2007
Accepted: December 2007
© 2008 www.newwsa.com

Ali Sırrı Yılmaz
Beyzade Nadir Çetin
University of Firat
alisirri@firat.edu.tr
Elazig-Turkiye

KÜRESELLEŞMENİN İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİLERİ

ÖZET

Dünyada yaşanan gelişim, değişim ve dönüşümleri açıklamak için yaygın biçimde kullanılan küreselleşme olgusu; dünyanın küçülmesine, ekonomik faaliyetlerin serbestleşmesine, ulusların birbirine yaklaşmasına, kültürel hayatın tek tipleşmesine, finansal aynileşmeye, ABD hegemonyasına, bu olguya bağlı olarak ortaya çıktığına inanılan sorunların belirlenmesine vurgu yapmaktadır. Küreselleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan sorunlardan biride gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun dünya çapında tüm ülkelerin ortak sorunu haline gelen yaygın işsizliktir. İşsizlik hadisesi, küreselleşme olgusuna bağlı olarak dünya çapında yeni bir biçim ve yaygınlık kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, İşsizlik, Yeni Çalışma Biçimleri, Yapısal Uyum Politikaları, Küresel Örgütler

AFFECTS OF GLOBALIZATION ON UNEMPLOYMENT

ABSTRACT

The globalization fact that is used to explain commonly the improvement, change and revolutions on the world has been based on minimizing the world, liberalization of economic acts, closing upon the nations, similarity of cultural life, financial resembling, USA hegemony, establishment of the problems believed that has occurred tied to that fact. One of the problems that occurred tied to the globalization is the unemployment that has been a common problem of all countries around the world, even if the development levels of them are not equal. Unemployment act has a new form and prevalence around the world tied to the globalization.

Keywords: Globalization, Unemployment, New Work Forms, Structural Adaptation Policies, Global Organizations

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Ulaşım, üretim, bilişim ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, ideolojik alanda tek kutuplu dünya yönelimleri ve yaşanan ekonomik gelişmeler; başta ekonomik alanda olmak üzere siyasal ve toplumsal alanlarda dünyada yeni gelişmeleri, dönüşümleri ve kavramlaştırmaları ortaya çıkarmıştır. Yaşanan süreç farklı kavramlarla adlandırılmasına rağmen özellikle küreselleşme kavramı bu dönemi anlatması bakımından akademik çevrelerde yaygın olarak kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Bauman'a göre küreselleşme terimi moda bir deyim ve yaşanan süreçte pek çok durumu açıklamak için kullanılan bir parola, sihirli bir sözcüğe, gelecek ve geçmiş zamanlara ait gizleri açığa çıkaracak bir anahtar terim haline gelmiştir. Küreselleşme kavramının insanlık için ne getirdiği (mutluluk mu?-mutsuzluk mu?) tartışmaları arasında küreselleşme olgusuna ait tartışılmayan genel tartışmanın küreselleşmenin artık vazgeçilemez, önlenemez ve tüm dünyayı etkileyen bir süreç olduğudur (Bauman, 2006:7). Küreselleşme olgusu, kavram olarak; hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapmaktadır (Robertson, 1999:21). Küreselleşme kısaca ve basitleştirilmiş bir ifade ile toplumlar arası ilişkileri sıklaştıran, çoğaltan bir süreçtir. Dünyanın bir tarafında cereyan eden olguların, diğer köşelerindeki insanları etkilediği bu süreç, Albrow' a göre; bir referans çerçevesi, taraftarları için "düş" olmasa bile "ideal", deva olmasa bile değerleri olan bir dünyaya bakış açısı, hatta felsefesidir (Öke, 2001:2). Küreselleşme, pek çok sosyal bilimci tarafından ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bilim adamlarından biri olan Giddens; tüm olumsuzluklara rağmen, küreselleşme olgusunu reddetmenin mümkün olmadığını iddia etmektedir. Özellikle 1980'lerin sonlarına kadar akademik yayınların dışında kullanılmayan bu kavram, bugün güncel yaşamın bir parçası gibi olmuş ve neredeyse ekonomik alanda tam üstünlük sağlamış bir süreçtir. Siyasal, teknolojik ve kültürel boyutları da kapsayan bu süreçte, yoksul ülkeler pazar konumunda olup daha da yoksullaşırken, Batılı ülkeler hem ekonomik hem de kültürel bağlamda güçlenmektedir. Bu nedenle, kazananlar ve kaybedenler diye iki grup oluşturan küreselleşme olgusu içerisinde, kaybedenler çoğunlukta iken kazananlar bir avuç kişi olmaktadır. Giddens bu bağlamda dünyayı "küresel bir köyden ziyade küresel bir yağmaya" benzetmektedir (Giddens, 2000:17-27).

Küreselleşmenin ortaya çıkışı ve günümüz dünyasında yaşanan değişim ve dönüşümleri ortaya çıkaran faktörler temel olarak; teknolojik, ideolojik ve ekonomik faktörler olarak sıralanmaktadır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren enformasyon teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler küreselleşme olgusunun dünya çapında hızla yayılma imkânı bulmasını sağladığı savunulmaktadır. Teknolojideki gelişmeler yalnızca enformasyon alanında ortaya çıkmamış üretim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerde benzer şekilde ekonomik faaliyetlerin gelişimini ve değişimini ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Teknolojide yaşanan gelişmeler zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldırmıştır. Finans piyasalarının dünya çapında ve anlık olarak birbirine bağlanması durumunu ortaya çıkarmıştır. Ulaşım maliyetleri düşmüştür. Ortaya çıkan tüm gelişmeler küreselleşmenin itici gücünü oluşturarak yayılma alanını genişletmiştir. İdeolojik ve siyasal alanda ise; doğu bloğunun yıkılmasının ardından dünyada yaşanan liberalleşme hareketleri ve tek kutuplu bir dünya sisteminin ortaya çıkması ve temel olarak liberal ve demokratik devlet yapılarının yaygınlık kazanması gibi değişim ve dönüşümler ortaya çıkmıştır. Bu süreçte ön plana çıkan ABD, ABD'nin neo-liberal politikaları ve bu politikaların dünya çapında yayılmasına hizmet eden

uluslar üstü örgütler (Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve IMF gibi) küreselleştirme ajanı olarak yaşanan sürecin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. 1970'li yılların başında dünya çapında tüm ülkeleri etkileyen ekonomik daralma ortamı ile birlikte ortaya çıkan üretim krizi, dünyada ekonomik olarak yeni bir yapılanmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Başta finans piyasalarında olmak üzere üretim faaliyetlerinde yaşanan gelişmeler küreselleşmenin itici gücünü oluşturmaktadır. Çok Uluslu Şirketlerin dünya çapında üretim faaliyetlerini yürütmeye başlamaları, üretimdeki esnekleşme çabaları, bankacılık ve finans piyasalarının dünya çapında takip edilmeye başlanması, küreselleşme sürecini ortaya çıkaran veya hızlandıran ekonomik faktörler olarak belirlemektedir.

Küreselleşmenin ekonomik yönü, iktisadi küreselleşme kavramı ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu anlamda iktisadi küreselleşme; "iç ve dış ticaret sınırlarını delen ve eski sistemin önemli aktörleri olan milli devletlere farklı bir vazife yükleyen ulus-aşırı bir dünya iktisadi sistemine işaret etmektedir" (Habermas, 2002:64). Ekonomik alanda yaşanan küreselleşme sürecini: sermayenin serbest ve sınırsızca hareket etmesi, serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıyla sınırlı üretimin ve yeni teknolojilerin nihai ürünlerinin dünya çapında yayılması gibi olgularla kısmen karakterize edebilmek mümkündür. Bu sürecin gerçek yönlendiricisi ise hiç kuşku yok ki ABD ve diğer zengin ülkelerin güdümünde hareket eden uluslar üstü örgütlerdir. Laissez Faire'ci küresel tek pazar ideali peşinde koşmanın getirdiği kurumsal düzenlemeler ve uygulamalar, farklı gelişmişlik düzeyindeki ülke ve toplumlar üzerinde gelir uçurumlarının oluşması ve eşitsiz gelişmeler biçiminde negatif etkiler yaratırken, sosyo-politik karşıtlıkların da küreselleşmesini beraberinde getirirler. Nitekim küresel ölçekte sürdürülebilir kalkınma sürecinin sınırlarına geliniyor olması, dünya enerji kaynaklarıyla ilgili hegamanlık güç arayışlarının getirdiği askeri-siyasal gerginlik hatta savaşlar, üretim ve sermaye alanında yaşanan şoklar ve yaşanan yaygın işsizlik sorunları ve özellikle de % 95'inin spekülasyon nitelikli olduğu dünya kambiyo piyasalarında gerçekleşen günlük 1.2 trilyon dolar tutarında işlem hacminin getirdiği kronik finansal krizler ve nihayet bunlara koşut belirli toplumlarda yaşanan fakirlik süreci, tek küresel pazarın işleyiş mekanizmalarını felç edebilecek sosyo-politik karşıtlıkların su yüzüne çıkmasına neden olmaktadır (Soyak vd., 2002:9). Buraya kadar özetlemeye çalıştığımız, küreselleşme olgusunun ekonomik boyutlarının çeşitli sonuçları üzerine, neo-liberal yaklaşımı benimseyen sosyal bilimciler ve eleştirel yaklaşımı benimseyen sosyal bilimcilerin çeşitli görüşleri söz konusudur. Ekonomik Küreselleşme yandaşları olan neo-liberaller, serbest ticari hareketlerin sağladığı avantajlar ile ekonomik büyümenin daha sorunsuz gerçekleşebileceğini iddia etmektedirler. Buna karşın, eleştirel yaklaşım ise; dünyanın pek çok yerinde ve ABD'de yaptıkları araştırmalar neticesinde ortaya çıkan sonuçları ortaya koyarak ekonomik küreselleşmenin fakirleri daha fakirleştirdiğini, zenginlerinde arayış daha fazla açtığı inancındadırlar (Öke, 2001:6). Ekonomik küreselleşme olgusu, dünya iktisadi sistemini etkisi altına almış; milli devletlerin, bahsedilen sürecin etkisiyle zayıflamasına küresel iktisadın doğurduğu şartlar altında Keynes'çi istihdam politikalarının işlemez hale gelmesine yol açmıştır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Çalışmada küreselleşme kavramının yeni dönemdeki aktif rolü ve yeni süreçte ortaya çıkardığı sonuçlara vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Küreselleşme olgusuna bağlı olarak ortaya çıktığına inanılan olumsuz sonuçlardan biride küresel düzeyde yaygınlık kazanan işsizlik

hadisesidir. Bu çalışma ile işsizlik hadisesi küresel değişim, dönüşüm ve gelişimler bağlamında teorik bir bakış açısı ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kaynak tarama yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada işsizlik hadisesinin küresel etkilerle nasıl bir değişime uğradığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma teorik anlamda işsizlik ve küreselleşme olguları arasında ilişki kurması yaşanan değişim ve dönüşümlerin etkilerini ortaya koyarak yeni zamana bir bakış açısı sunması bakımından önem arz etmektedir.

3. ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER VE İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİLERİ (MULTINATIONAL CORPORATIONS AND AFFECTS ON UNEMPLOYMENT)

Üretimde küreselleşme, "şirketlerin sınır ötesi sabit sermaye yatırımı, sınır ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları ve başka yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışında yaymaları" (DPT, 1995:10) şeklinde tanımlanabilir. Bu alanda yaşanan gelişmeler ise çok uluslu şirketler olarak adlandırılan oluşumları ortaya çıkarmıştır. "İki ya da daha çok ülkede, varlıkları, fabrikaları, madenleri, satış ofislerini vb kontrol eden bütün girişimler" (Soyak vd., 2002:215). çok uluslu şirketler (ÇUŞ) veya ulus ötesi şirketler (UÖŞ) olarak adlandırılmaktadır. Dünya ekonomisi, artık küresel kapitalizm denen bir sınıflama yapılabilecek dönemi yaşamaktadır. Bunun yanında; kültürel, politik ve toplumsal alanları içine alan ve ulusal sınırları aşan bir oluşum ortaya çıkmıştır. Buradan olarak, dünya ekonomisi temel dinamikleri itibariyle uluslararasılaşmış, denetim dışı piyasa güçleri tarafından baskı altına alınmış; temel ekonomik aktörleri ve değişim ajanları ise, hiçbir ulusal devlete tabi olmayan ve piyasa avantajlarının belirlediği yerlere yerleşen gerçek ulus-ötesi şirketler olmuştur (Hirst ve Thomson, 1998:26). Küresel ekonomide "geleneksel üretim faktörleri olan toprak ve emek, giderek daha büyük bir oranda ikincil duruma düşmektedir. Yönetim, üretimin belirleyici faktörü olma niteliği kazanmıştır" (Drucker, 1992:118).

Çok uluslu şirketler, küresel ekonominin en önemli araçlarından biridir. Küreselleşme ile birlikte bu şirketler artık dünyada ki pek çok ülkeden daha büyük ekonomik güce sahip olmuşlardır. Bahsedilen güç, ekonomik pazarların globalleşmesinden ortaya çıkmıştır. "Pazarların globalleşmesi" kavramı; "mali piyasaların küresel bir bağla birbirine bağlanması ve sermaye dolaşımının hızlanması, sanayi malları ticaretinin muhtelif pazarlarda daha geniş coğrafyalara yayılması ve milli ekonomilerin dünya ekonomisinde birer şube durumuna gelmesi durumunu ifade etmektedir" (Habermas, 2002:63). Bahsedilen ekonomik gerçekler sebebiyle, özellikle üçüncü dünya ülkeleri; çok uluslu şirketlerin ekonomik güçlerinden faydalanabilmek amacıyla bu şirketlerin sermayelerini kendi ülkelerine çekebilmek için çeşitli düzenlemeler gerçekleştirmektedirler. "Sermaye ve teknoloji sıkıntısı çeken az gelişmiş ülkeler yabancı yatırımları ülkeye çekebilmek amacı ile özel sermaye için koruyucu iş hukuku mevzuatının değiştirilmesinin, sendika ve toplu iş mücadelesinin yasaklanması, özel yatırımcının her türlü imtiyazlarla korunması, vergi muafiyeti ve vergi indirimi uygulamaları, çevre koruma masraflarının alınmaması, sanayi bölgelerinin parasız olması gibi teşvik tedbirleri getirebilmektedir" (Kutal ve Büyüksulu, 1996:35). Yaşanan bu küresel ekonomik yapı ve dünyanın pek çok bölgesindeki "ucuz emek rezervleri", çok uluslu şirketlerin iştahını kabartmaktadır. Özellikle, üçüncü dünya ülkelerindeki ucuz emek sahipleri, bu şirketlerin üretim maliyetini düşürmekte ve sermayelerini arttırmaktadır. Ancak, bahsettiğimiz bu ilişkiler, küresel ekonomik yapı da işsizliği tetiklemektedir.

Gelişmiş ülkelerde kurulan bu şirketler, yatırım yaptıkları bölgelerdeki hükümetlerin kendilerine tanıdıkları ayrıcalıklar ve bu

bölgelerdeki ucuz emek rezervleri sebebiyle; yatırımlarının büyük bölümünü bu bölgelere taşırlar. Küreselleşme ile birlikte önem kazanan serbest ticaret ve "Doğrudan yabancı yatırım (DYY)"; sanayileşmiş ülkelerde vasıfsız işçilerin işlerini kaybetmelerine sebep olurken, gelişmekte olan ülkelerde ise; ucuz ve vasıfsız işgücünün istihdam edilmesine yol açmaktadır. Bu durum, sanayileşmiş ülkelerde vasıfsız emek sahipleri arasında işsizliğe sebep olurken, işe sahip olanlar arasında ise; ücretlerin azalması gerçeğini ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise; vasıfsız işgücü istihdam edilerek, bu emek sahipleri sömürülmekte ve bu ülkelerdeki vasıflı işgücü, işsizlik hadisesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bunun yanında, çok uluslu şirketlerin, büyük devletlerin hesabına çalışan, çıkar grubu işlevi gördükleri iddia edilmektedir. Bu iddialar, en çok da işsizlik üzerine etkiler noktasında toplanmaktadır. "Charles Handy, The Economist dergisinde ki bir yazısında, çok uluslu şirketlerin ülkelerden daha büyük ekonomik güce sahip olduğunu ifade ederek: bu şirketleri kim, kim için yönetiyor? Şeklinde bir soru yöneltmiştir. Bu şirketlerin, uluslararası alanda oldukça güçlü bir yapıya sahip olduklarını ve bazen kendi hükümetlerinden dahi daha güçlü bir pozisyonda olduklarını, devlet içinde devlet olarak betimlediği bu şirketlerin 40 bin insanı bir anda işten çıkarabileceğini ancak bu tür bir işten çıkarmanın hükümetler tarafından gerçekleştirilemeyeceğini belirterek bu şirketlerin hükümetlerce el altından desteklendiğini iddia etmektedir. Yukarıda sorduğu soruyu da bu şekilde üstü kapalı bir şekilde cevaplamaktadır. Bu şirketlerin gücünü ifade için şirketlerin, hükümetlerini Avrupa Birliği ve NAFTA benzeri ekonomik ortaklıklara zorladıklarını belirtmekte ve 1994 yılında ABD ve Meksika arasında imzalanan NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret anlaşması) oluşumu da bu şirketlerin önünü çektiği bir olgu değil midir? diye sormaktadır. NAFTA'nın imzalanmasının ardından geçen 9 yıllık süreçte 2,2 milyon insan açlık sınırında yaşamaktadır (Doğan, 2002:73).

4. KÜRESEL KRİZLER VE İŞSİZLİK (GLOBAL CRISES AND UNEMPLOYMENT)

Küreselleşme bağlamında yaşanan değişim ve dönüşümlere ayak uyduramayan milli ve küresel piyasalar, çoğu zaman spekülative nitelikli finansal krizlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. "Ekonomik sıkıntılar, kronik hale gelen küresel krizler sadece kalkınmakta olan ülkelerin sorunu değildir. Küreselleşme arttıkça, küresel şirketlerin anavatanları da vasıfsız işçi kanamalarıyla muzdarip olmaktadır. Öyle ki, vasıfsız işçilerin istihdam sorununa katkıları, Amerikalı iktisatçıları da endişelendirmektedir" (Öke, 2001:44).

Ortaya çıkan küresel krizlerin, ithal ikameci birikim modelinin yıllar boyu geliştirdiği değişimlerden kaynaklandığına ilişkin görüşler yaygınlık arz etmektedir. Benzer şekilde, 1974'te ortaya çıkan krizin bahsedilen "ithal ikameci birikim modelinden" kaynaklandığı iddia edilmektedir. Bu nedenle; "1970'lerin krizinin etkilerini, gelişmiş ülkelerdeki gibi, benzer birçok az gelişmiş ülkede kâr oranlarının düşmesi ve dış borç artık ithal ikameci birikim modelinin değişimi değil terk edilmesi sürecini getirmiştir. Birikim sürecinin sınırlarını belirleyen kriz, bir yandan ülke içinde, sanayi sermayesinin birikimini sürdürmesi, öte yandan da geçerli işbölümü çerçevesinde dünya ekonomisiyle olan ilişkilerini sürdürmesini tehdit eder hale gelmiştir"(Gülalp, 1987:54).

İfade edilen sebepler dolayısıyla, terk edilen ithal ikameci birikim modelinin yerine küresel ekonomiye adapte olabilecek dönüşümleri gerçekleştiremeyen ülkelerde (gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun) küresel ekonomik krizler ortaya çıkmaktadır. Bu krizler ise;

ortaya çıktığı piyasada ve küresel düzlemde işsizliğe neden olmaktadır. İthal ikameci birikim modeli; verimsiz sermayeyi piyasadan çıkararak, rekabete dayalı düzenlemelerle üretkenliği arttırıp, kâr oranlarının yükselmesini sağlamak amacıyla terk edilmiştir. Fakat bu süreçte yaşanan iktisadi uyum problemlerine bağlı olarak; mevcut yoksullara ve işsizlere yenileri eklenmiştir. Son dönemde, Güney Doğu Asya ülkelerinde, Rusya'da, Brezilya'da, Arjantin'de ve Türkiye'de yaşanan ekonomik krizlerin sonuçları bu duruma örnek teşkil etmektedirler (Erbaş, 2003:183).

Küresel ölçekte, ekonomik krizler; ortaya çıktığı ülkelerdeki yatırımları etkilemekte, devalüasyon (kur ayarlaması) gibi düzenlemelerle finansal sektörleri çökertmekte, ücret düzeylerini düşürmektedir. Böyle bir durumdan kurtulmanın yolu ise, işçi çıkararak emek maliyetini düşürmek ve ücretlerin düşürülmesi ile giderlerin azaltılmasıyla mümkün görülmektedir. Bu bağlamda; milli şirketlerin ve çok uluslu şirketlerin, bahsedilen krizlerden kurtulabilmek için işçi çıkarma ve az istihdam yapma gibi politikaları küresel düzlemde ve krizin ortaya çıktığı piyasada işsizliği tetiklemektedir. Krizler yayıldıkça krizden etkilenen ülkelerde daha çok vasıfsız işgücünü oluşturan bireyler arasında işsizlik, yoksulluk ve marjinalleşme artışı görülmektedir.

5. YAPISAL UYUM POLİTİKALARI VE İŞSİZLİK (STRUCTURAL CONFORM POLICIES AND UNEMPLOYMENT)

Ekonomik küreselleşme bağlamında, ortaya çıkan başlıca üç uluslararası ekonomik kuruluş; Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve Dünya Ticaret Örgütü'dür. "Bu üç kuruluş küresel Güney ve Kuzey arasındaki önemli güç farklılıkları tarafından desteklenen küresel bir ekonominin kurallarını oluşturma ve uygulama konusunda ayrıcalıklı bir konuma sahiptir" (Steger, 2006: 78). Küresel ekonomiye uyum sağlayamayan iktisadi yapıların krizlerle karşı karşıya kalacaklarını ifade etmiştik. Küresel niteliğe de sahip olabilen bu krizler daha çok azgelişmiş ülkelerde ortaya çıkmakta ve bahsedilen uyum zorluğundan kaynaklanmaktadır. Bu ülkelerdeki ekonomik krizler ise; ekonomik yapıdaki daralmalar yüzünden oldukça yüksek oranlara işsizliğe sebep olmaktadır. Böyle bir süreci yaşayan ekonomi ise, normal seyrine dönebilmek için parasal desteğe (sıcak para - kredi) ihtiyaç duymaktadır. İşte bu nokta da bahsedilen destek küresel ekonominin en önemli aktör kurumlarından olan IMF (Uluslararası Para Fonu) tarafından sağlanmaktadır. Kendi imkânlarıyla krizi atlatabileceklerine inanan ülkeler IMF'nin yardımını talep etmektedirler.

1974 yılından itibaren devletler, sabit kur sisteminden, her ülkenin kendisinin belirlediği farklı kur rejimlerinin uygulandığı sermaye kontrollerinin tamamen ortadan kalkması da en aza indiği, systemsiz ya da çoklu sistem denen bir döneme girmişlerdir. Bu ortamda, bahsedilen sistemleri ayarlama görevi, çeşitli küresel ekonomik kurumlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kurumlar; IMF (Uluslararası Para Fonu), WTO (Dünya Ticaret Örgütü), WB (Dünya Bankası) vb.dir.

Bu kurumlardan biri olan; IMF'nin görev ve yetki alanına giren önemli bir konu, üyelerinin döviz kurları ve uluslararası ödemelerine ilişkin bazı politika ve uygulamaları etkilemek ve yönlendirmektir (Alpar ve Ongun, 1988: 153). Özellikle; azgelişmiş ülkelerdeki kriz dönemlerinde veya bu ülkelerin küresel ekonomiye dahil olma çabaları doğrultusunda, bahsedilen ülkeler ile IMF arasında kredi anlaşmaları yapılır. Bu anlaşmalar "stand-by" anlaşmaları olarak adlandırılır. "Stand-by düzenlemeleri, üye ülkelerle IMF arasında varılan bir anlaşma sonucunda hazırlanır. Amacı, dış ödeme güçlükleri içindeki

ülkelere IMF kaynaklarını, uygulanacak olan istikrar programına bağlı olarak ve belirlenmiş bir takvime göre aktarmaktır. IMF'den sağlanan kaynakların üye ülkelere kullanımı belirli koşulların yerine getirilmesine bağlıdır. Bu koşullar IMF'nin uygun gördüğü iktisat politikalarının uygulanmasını içerir. Rezerv diliminde çekilen fonlar dışında IMF kredilerinin hepsi koşullu niteliktedir"(Alpar ve Ongun, 1988: 157). Yapılan anlaşmalar "yapısal uyum programı" olarak adlandırılmaktadır. Verilen kredilerin kullanımı ve devam ettirilmesi, krediyi alan ülkenin bahsedilen programı uygulaması şartına bağlıdır. IMF bu uyum programı ile ülkeleri küresel ekonomik sisteme entegre etmeye çalışmaktadır. Bu politikalar liberal bir sürece işaret etmekte ve dünya ekonomisiyle bütünleşmenin anahtarı olarak görülmektedir. Bu çerçevede; "yapısal uyum programının evrensel ilkeleri" on üç maddede belirtilebilir. Bunlar (Tözüm, 2002:156):

- Özel sektörü ekonomik büyümenin motoru haline getirmek,
- Enflasyon oranını düşük tutmak ve fiyat istikrarını sağlamak,
- Devlet bürokrasisini küçültmek,
- Bütçe fazlası sağlamsa bile olabildiğince dengeli bir bütçe yürütmek,
- İthal ürünler üzerindeki gümrük tarifelerini kaldırmak veya düşürmek,
- Kotalardan ve yerel tekellerden kurtulmak,
- İhracatı arttırmak,
- Devlete ait sanayi kuruluşlarını ve kamu iktisadi teşebbüslerini özelleştirmek,
- Sermaye piyasalarını serbestleştirmek,
- Para birimini konvertibil hale getirmek,
- Ülkedeki sektörleri, hisse senedi ve tahvil piyasalarını doğrudan yabancı mülkiyete ve yatırıma açmak,
- Rekabeti arttırmak üzere ekonomideki kamusal düzenlemeleri azaltmak,
- Bankacılık ve telekomünikasyon sistemlerini özel mülkiyete ve rekabete açmak, şeklinde özetlenebilir.

Yukarıda başlıklar halinde ilkeleri belirtilen yapısal uyum programlarının, programın uygulandığı ülkede işsizliği arttırdığı savunulmaktadır. Özellikle, yapısal uyum programları ile gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları ile kamu istihdamının azaldığı ve böylece işsizlik oranlarının arttığı görülmüştür. "Yapısal uyum programları sırasında az gelişmiş ülke işgücü piyasalarında yaşanan yeniden yapılanma sürecinin en önemli etkilerinden birisi, özelleştirme ve devletin küçültülmesi politikaları sonucunda kamu kesiminde ekonomik daralma ve sanayisizleşme sonucunda da özel kesimde, başta düşük ücretle çalışanlar olmak üzere, çok sayıda insanın işini kaybetmesi ve "açık" işsizliğin alışılmadık ölçülerde artması olmuştur. Örneğin, Zambiya'da yapısal uyum programının uygulamaya konmasından kısa bir süre sonra, kamu istihdamı önemli ölçüde azaltılırken özel kesimde de çok sayıda işçi işten çıkarılmıştır"(Şenses, 2001:191). Benzer şekilde; Arjantin'de uygulanan programın ardından ortaya çıkan ağır sosyal bunalım ve işsizlik durumu, Brezilya'daki işsizlik oranlarının artışı ve son olarak; Türkiye'de yaşanan kriz sonrası uygulamaya konan program ile birlikte işsizlik oranları yükselmiştir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Michel Chossudovsky, "Yoksulluğun Küreselleşmesi" adlı eserinde; IMF reformlarının uygulanmasının ücretler ve tüketim düzeyi üzerinde de etkili olduğunu ifade etmektedir. Ona göre: IMF destekli reformlar, çok sayıda ülkede emek maliyetinin düzenlenmesi konusunda belirleyici

rol oynamaktadır. "Emek maliyetinin minimizasyonu" aynı zamanda tüketici piyasalarının büyümesini sabote etti; dünya nüfusunun büyük kesimlerinin makro ekonomik reformların ağırlığı altında yoksullaşmasına ve alım gücünün gerilemesine yol açtı (Chossudovsky, 1999:17).

Buraya kadar ki saptamalardan hareketle, ülkemizde de son zamanlarda uygulanan yapısal uyum programlarının sosyal yönünün zayıf olduğu ve sosyal bunalımlara sebep olduğunu belirtmek mümkündür. Bu manada, küreselleşme söyleminin az gelişmiş ülke bağlamında odak noktasını oluşturan neo liberal yapısal uyum politikalarının da eskiden var olan sistemik unsur ve eğilimlerin hızlanarak sürmesine ve yoksulluğun ve daha genel anlamda sosyal kutuplaşmanın artmasına katkıda bulunduğu görülmüştür (Şenses, 2001:216).

6. ÇALIŞMA BİÇİMİNDE MEYDANA GELEN DÖNÜŞÜMLER VE İŞSİZLİK (TRANSFORMATIONS IN WORK FORMS AND UNEMPLOYMENT)

Çalışma biçimindeki değişiklikler, sektörel değişimlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. İlk olarak; tarımda istihdam edilmiş olan çalışanlar kitlesi, evvela ikinci sektör olan imalat sanayine, ardından sanayileşme olgusuna bağlı olarak, üçüncü sektör denilen; ticaret, nakliye ve hizmet sektörlerine kaydırılmıştır. Daha sonra ise; sanayi sonrası toplumlar, bilgi temeline dayalı, high tech sanayi, bankacılık ve kamu yönetimi denilen dördüncü sektöre kaydırılmıştır.

Günümüzde, "hem dünya ekonomisindeki, hem de ulusal ekonomilerde mikro teknolojinin öncülük ettiği yapısal değişim, iş piyasalarında yüksek vasıflı elemanlara olan talebi arttırmaktadır. Öyle ki, teknolojik yeniliklerin çok kısa bir sürede neredeyse demode olacak şekilde hızlı bir gelişme sürecinde oluşu vasıflı elemanların sürekli kendilerini yenilemelerini gerekli kılmaktadır" (Kurtulmuş, 2001: 166). Dolayısıyla; artık "beyaz yakalı" olarak adlandırdığımız vasıflı işçiler, dünya işgücü piyasasındaki yerlerini almışlardır. "Mavi yakalı" olarak adlandırılan vasıfsız işçiler ise; önemlerini kaybetmişler ve derin bir işsizlik hadisesi ile karşı karşıya kalmışlardır. "Çalışma yeni teknolojiler etrafında yeniden örgütleniyor. Beyaz ve mavi yakalı, vasıflı ve vasıfsız arasındaki geleneksel ayırım çizgileri, imalat sektöründeki muazzam işgücü fazlalığının ardından tarihe karışıyor. Gelecekte, imalat sektöründeki iş daha küçük ama yetkin işyerlerinde esnek bir ekip çalışması etrafında dönecek. Hizmet sektörü, 1990'lar ekonomisinde yer alacak olan kadınların part-time istihdamının mevcut yükselişine olanak vererek yeni iş alanlarının ana kaynağı olmayı sürdürecektir. Bu değişimler, azalmayan bir kitlesel işsizlikle birleşerek işgücü içinde daha derin bölünmeler yaratmaktadır. Daha profesyonel, yüksek vasıflı teknisyen meslekleri yanında düşük vasıflı, düşük ücretli, düşük teknoloji kullanan mesleklerde olacak. Ekonomi, büyük şirketlerde artan sayılarda part-time işçi çalıştıran küçük yan kuruluşlar, tam istihdamla uzun dönemli işsizler arasındaki ayırımla belirlenecek" (Hall ve Jaques, 1995:40). Görüldüğü gibi, çalışma ilişkilerinde yaşanan gelişmeler, geleneksel tam zamanlı iş kavramını değiştirmiş ve part-time işçilik kavramını getirmiştir.

Ortaya koyduğumuz bu süreç, teknolojik bir işsizliğin ortaya çıktığı gerçeğini göstermektedir. "Sanayi cemiyetlerinde gözlenen iş verimliliğini arttırma temayülü, sanayi sonrası toplumlarda da devam etti. Rasyonelleşmedeki ilerlemeyi, çalışanların muntazam şekilde birinci sektörden, ikinci ve üçüncü sektörlerle ardından nihai olarak bilgi ve enformasyon toplumunu oluşturan dördüncü sektöre kaydırılması takip etti. Bu gelişmenin "teknolojik bir işsizlikle" neticeleneceğini ileri süren ve sürekli olarak tekrar edilen tahminler ilk dönemlerde

gerçekleşmedi. Bütün dalgalanmalara rağmen işyeri kayıpları yetmişli yılların neredeyse sonlarına kadar çalışma vakitlerinin kısaltılması ve yeni iş yerlerinin açılması ile dengelendi. O dönemin ardından çoğu OECD ülkesinde iktisadi büyüme ile istihdam seviyesi arasındaki beraberliğin bozulmasına şahit olduk. Avrupa Birliği resmi istatistiklerinin belgelediği 18 milyon işsiz, her konjonktürel büyüme sonunda büyük bir işsizliğe yol açan bir gelişmenin doğurduğu bir neticedir" (Habermas, 2002:117).

1950'lerden 1970'lere kadar uzanan dönemde dünya üretim sistemine hakim olan ve Henry Ford tarafından sistemleştirilen üretim sistemi olan "fordizm"; özetle, büyük ölçekte ve standart mal üretimi yapan kitlesele seri üretim biçimi olarak açıklanmaktadır. Fordizm: Standart ürüne bağımlı, maliyet düşürmeye bağlı stratejilerin var olduğu, merkezi planlamaya ve otoriteye dayalı, detaylı iş betimlemeleri etrafında kurulmuş katı bir örgütlenme ağıdır. Bahsedilen bu sistem hakim olduğu dönemde; toplumsal kültür, sanayileşme ve özellikle tüketim anlayışı çerçevesinde şekillenmiş ve bu olgulara etkide bulunmuştur. Ancak, 1974 yılında ortaya çıkan derin ekonomik küresel kriz, bu üretim sisteminin eksikliklerinin ve çağın gereklerine uygun olmayışının görülmesine katkıda bulunmuş ve bu krizin ardından, küresel ekonomik yapıya ve teknolojik gelişmelere uygun bir üretim sistemi ortaya çıkmıştır. Bu üretim sistemi Postfordizm olarak adlandırılmaktadır (Yetim, 2001:133).

Postfordizmin işsizlik üzerine, özellikle istihdamın sektörel dağılımında yaşanan değişime bağlı olarak etkili olduğu savunulmaktadır. Postfordizm üretim sistemi olarak, temelinde yer alan teknolojik yenilikler bağlamında; çalışanların vasıf derecelerine bağlı olarak işsizlik sebebi olma özelliği göstermektedir. "Yeni üretim sisteminde çok iyi bir eğitime ve çok yönlü teknoloji bilgisine sahip olmak, küresel düşünmek, inisiyatif sahibi, ekip çalışmasına uygun, yer değiştirebilme özelliğine sahip olmak, yaratıcılık ve zekilik gibi özellikler günümüz iş gücünde aranan özelliklerdir. Mavi ve beyaz yakalılardan sonra yeni bir personel tipi ortaya çıkmıştır. Bu iş gücü "altın yakalılar" olarak ifade edilmektedir. Uluslararası iş piyasasında bu altın yakalı elemanları çekebilmek için bir rekabet yaşanmaktadır. Firmalar gözde elemanlarını ellerinde tutabilmek için onlara büyük özerklik tanımakta, isteklerine uygun yaşama stili için koşullar oluşturmaktadırlar. Yeni üretim sisteminde ileri teknolojilerin etkin kullanımının yüksek nitelikli insan gücü ile mümkün olması nedeniyle eğitimin önemi ve beşeri sermayenin rolü önem kazanmıştır. Esnek üretimin yarattığı nitelik farklılaşması nedeniyle işçilerin bir bölümü eğitilerek daha nitelikli olmaları sağlanırken, bir kısım da işsiz kalacaktır. Teknolojik küreselleşme işgücü piyasalarını ve istihdamı değişikliğe uğratmış bulunmaktadır. Fordist üretim sisteminde iş bilgisi ve becerisi gerektirmeyen rutin işleri yapan işgücünün yerini, ürün bilgisine sahip, tasarım, kalite artışı, ürün yenileme, bakım ve onarım süreçlerinde aktif bir rol oynayan, çok yönlü beceriye sahip esnek bir iş gücü olmaktadır. Hızlı teknolojik gelişmenin yaşandığı üretim sürecinde niteliksiz işgücü kullanımı azalmaktadır. Çünkü rutin işlerin önemli bir bölümü makineler tarafından yapılmaktadır" (Soyak vd., 2002:279). Dolayısıyla; günümüz üretim sisteminde eğitim almamış, vasıfsız ve çalışma esnekliğine uyum sağlayamayan iş gücü işsiz kalmaya mahkûmdur.

Postfordizmin işsizlik üzerine olan bir diğer etkisi ise; istihdamın sektörel dağılımının değişimidir. Bu noktada, bilgi teknolojisi, istihdamın sektörel dağılımı ile mesleki yapısını değiştirmektedir. İmalat sektöründen hizmet sektörüne çok yaygın ve büyük bir sektörel dağılım ortaya çıkmıştır. Burada, bahsedilen sektörel dağılımın, bu dağılıma ayak uyduramayarak işgücü arasında

işsizliğe sebep olduğu ve bu sektörel gelişimin hızlı ortaya çıkmasının da yapısal işsizliğe sebep olduğu savunulmaktadır. Bahsedilen istihdam oranı değişiklikleri Kurtulmuş'un "Sanayi Ötesi Dönüşüm" adlı eserinde gösterilmiştir. Buna göre; "üretim sektöründeki toplam istihdam oranı 1972'de %28 iken bu oran 1998'de %18'e düşmüş ve eldeki veriler çerçevesinde 2008 yılında bu oranın %16,6'ya ineceği tahmin edilmektedir. Buna karşılık taşımacılık, perakende satışlar, finans ve sigortacılık gibi servis sektöründeki iş kollarının istihdamdaki toplam payı ABD'nde 1972'den 1986'ya %59 iken 1998'de %70,8'e yükselmiştir. Bu yükselişin 2008 yılında %73,9 oranına ulaşacağı hesaplanmaktadır (Kurtulmuş, 2002:164).

Esnek üretim sistemi işgücü piyasasına esnek istihdam modelleri getirmiştir. Kısmi zamanlı çalışma, mevsimlik çalışma taşeron işçiliği, evde çalışma, tele çalışma adı altında ortaya çıkan atipik istihdam modeli, sermaye işgücünün sosyal maliyetlerinden kurtulma, kâr oranını artırma imkanını vermektedir (Soyak vd., 2002:279). Bu durum ise; işten çıkarma ve geçici işçi çalıştırma gibi kavramları beraberinde getirmiş ve işsizlik üzerine etkide bulunmuştur. Burada ifade edilen atipik istihdam modeli daha çok, aşırı kâr elde etmek için izledikleri stratejilere bağlı olarak çok uluslu şirketler tarafından ucuz emek rezervi olarak görülen ülkelerde sıklıkla uygulanmaktadır.

Esnek uzmanlaşma kavramının özellikle post-endüstriyel süreci yaşayan ülkelerde sanayilerin gerilemesine bağlı olarak gelişen işsizlik sorununun önemini ihmal ettiğiine ilişkin görüşler vardır. "Bilindiği gibi günümüzde küresel anlamda sermayenin esnek hareketliliği ile üretim ve pazarlamanın önündeki ulusal sınırlar kalkmıştır. Bunun post -endüstriyel ekonomiler açısından anlamı, sermayenin işgücü ve diğer üretim girdilerinin kendilerinden çok daha ucuz olduğu bölgelere kayacağı, bununun söz konusu ekonomilerde zaten var olan işsizliği artıracağıdır" (Kurtulmuş, 2001:203).

Esnek çalışmanın işçiler açısından en önemli olumsuz sonucu sendikal dayanışmayı azaltmasıdır. Esnek çalışan işçiler istihdam ilişkisini toplu iş sözleşmesi yerine, bireysel hizmet akdi ile kurmayı tercih etmektedirler (Soyak vd., 2002:295). Böyle bir sendikal desteğe sahip olmayan çalışanlar daha kolay bir şekilde işten çıkarılmakta ve daha sonra iş bulmakta zorluklar yaşamaktadırlar. Sendikal yönde yaşanan değişimler, firmaların ekonomik ve teknolojik koşullara piyasalardaki talep değişimine göre işgücü miktarını ve niteliğini kolayca ve hızla belirleyebilmeleri anlamında, "sayısal esneklik" kavramı ile ifade edilmektedir. "Firmalar işçi alım ve çıkarımlarında yasal ve sendikal engellerle ne kadar az karşılaşırırlarsa, o kadar sayısal esnekliği uyguluyor demektir. Dış esneklik, işe alma ve işten çıkarma konularında yasal düzenlemelerin esnekleştirilmesidir. Kendi adına çalışma, taşeronluk, mevsimlik işçilik, kısmi çalışma, eve iş verme gibi istihdam ilişkileri dış esneklik sağlamanın araçlarıdır. Son zamanlarda sosyal politikalara yön verenler arasında giderek popüler olan bir kavram da "istihdam edilebilirlik" kavramıdır. Buna göre; bireyler artık tek bir işletme içinde hiç kesintisiz istihdam edilme umudu taşıyamazlar, ancak piyasada değerli görülen vasıflar ve özelliklere uyum sağlama yeteneği elde ederek işgücü piyasasının yarattığı tehditlerden kaçınabilirler. İşçiler işsizlik sorununun bireyselleştirilmesi ve işsizlerin marjinalleşmesinden bizzat kendileri sorumlu tutulmaktadır" (Soyak vd. 2002:282).

7. SONUÇ (CONCLUSION)

Dünyada yaşanan gelişim, değişim ve dönüşümleri açıklamak için yaygın biçimde kullanılan küreselleşme olgusu; dünyanın küçülmesine, ekonomik faaliyetlerin serbestleşmesine, ulusların birbirine yaklaşmasına, kültürel hayatın tek tipleşmesine, finansal aynileşmeye, ABD hegemonyasına, bu olguya bağlı olarak ortaya çıktığına inanılan sorunların belirlenmesine vurgu yapmaktadır. Küreselleşme; teknolojik alanda yaşanan hızlı gelişmeler neticesinde dünya çapında daha kolay kabul edilir bir olgu haline gelmiştir. Teknik gelişmelere bağlı olarak ulaşımın ve haberleşmenin ucuzlaması ve kolaylaşması ile birlikte özellikle ekonomik alanda bir yenileşme ve gelişme süreci yaşanmaya başlanmıştır. Siyasal alanda özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından komünist bloğun dağılması ve dünya siyasasındaki etkinliğini kaybetmesi ile birlikte tek kutuplu ve ABD hegemonyası ile sonuçlanan yeni bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Yeni dünya düzeni ile birlikte dünya çapında liberalleşme hareketleri yaygınlaşmıştır. Ekonomik alanda yaşanan serbestlik ve liberal hareketler ekonomik alanda sektörel anlamda bazı değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Özellikle 1974 petrol krizi ardından üretim sistemi değişime uğramış ve esnek bir üretim rejimi yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu üretim süreci küresel gelişmeleri dönüştürmesi ve yeni bir şekle sokması bakımından önem arz etmektedir.

1970'li yılların sonundan itibaren etkisini daha da artıran küreselleşme olgusuna ilişkin tartışmalardan biri de, küresel değişimler neticesinde işsizlik probleminin dünya ölçeğinde daha da yaygınlaştığı şeklindeki inançtır. Küresel gelişmelerin işsizlik hadisesini ortaya çıkardığı ve istihdam politikalarını değiştirdiği düşüncesi yaşanan süreçte en önemli tartışmalardan biri haline gelmiştir. Üretim tekniklerinde ve çalışma şekillerinde yaşanan değişimlerin, ulusal şirket yapılanmalarının milli olma vasfından kurtularak uluslararasılaşmasının, küreselleştirme ajanı şeklinde yeni dünya düzenini yaygınlaştırma ve sistemin oluşumuna katkı sağlama anlamında oluşturulan ulus ötesi örgütlerin ve bu örgütler tarafından gelişmekte olan ülke ekonomilerini canlandırmak ve sisteme entegre etmek için uygulattıkları yapısal uyum programlarının ve spekülatif nitelikli finansal krizlerin, yaşanan süreçte işsizliği tetiklediği iddia edilmektedir.

Çok Uluslu şirketler adı altında ortaya çıkan oluşumlar dünyanın dört bir yanında yatırım yaptıkları ülkedeki hükümetlerin aldıkları iyileştirme tedbirleri (politikaları) sayesinde küreselleşme sürecini taşıyan ve olgunlaştıran temel aktörler haline gelmişlerdir. Çok Uluslu şirketlerin karları ve sermayeleri dünya çapında pek çok ülkenin GSMH'na eşit ve pek çok ülkenin GSMH' sından daha fazladır. Çok Uluslu şirketler küreselleşme süreci ile birlikte herhangi bir engellemeyle karşılaşmadan çok çeşitli yatırımlar yapabilmektedirler. Özellikle yeni dönemde emek maliyetini azaltmak için dünyanın fakir bölgelerindeki ucuz emek rezervlerinin bulunduğu ülkelere yönelmişlerdir. Bu yöneliş ile birlikte yatırımlarını kaydardıkları ülkelerde vasıfsız işgücü istihdam edilirken, gelişmiş ülkelerde işgücü maliyeti yüksek olan vasıflı işgücü, işsizlik hadisesi karşı karşıya kalmaktadır. Bu anlamda Çok Uluslu şirketlerin temelde emek maliyetlerini azaltarak daha fazla kar etmek adına yaptıkları yatırım alanlarını ucuz emek rezervlerinin olduğu bölgelere kaydırması durumu hem az gelişmiş ülkelerdeki vasıflı işgücünün hem de gelişmiş ülkelerdeki vasıfsız işgücünün değer yitimine ve sonuç olarak küresel anlamda işsizliğe sebep olmaktadır.

1970'li yılların sonundan itibaren ithal ikameci birikim modeli, derin yara almış ve ikame politikaları ekonomik alanda değişime uğramıştır. Teknik ve bilimsel yenilikler sayesinde zaman ve mekân

kavramlarındaki değişimler dünya piyasalarının sanal ortamda buluşması durumunu ortaya çıkarmıştır. Dünya piyasalarının küreselleşmesi, ülkeleri birbirine yaklaştırdığı gibi finansal anlamda da bir birliktelik sağlamıştır. Dünya çapında yaşanan finansal daralmalar neticesinde bu daralmaya ekonomik anlamda karşı koyamayan ülke piyasalarında ekonomik sıkıntılara sebep olmaktadır. Bu anlamda ortaya çıkan krizler, ortaya çıktığı ekonomik ortamda bazı kısıtlamaları da beraberinde getirmektedir. Böyle bir kriz ortamında en kolay çıkış yolu olarak, mevcut işgücünün ücret yükünden kurtulma politikası yüzünden krizler neticesinde işten çıkarmalar artmakta ve eksik istihdam politikaları uygulanmaya başlanmaktadır. Dolayısıyla finansal krizler işsizlik hadisesinin ortaya çıkışına sebep olmaktadır. Finansal krizlerle dolaylı olarak bağlantılı olan, ekonomik kriz yaşayan ülkenin krizi aşmak üzere IMF ile yaptığı stand-by kredi anlaşması neticesinde yapısal uyum programları da uygulandığı ülkede işsizliği artırmaktadır.

KAYNAKÇA (BIBLIOGRAPHY)

- Bauman, Z., (2006). Küreselleşme Toplumsal Sonuçları, Ayrıntı Yay., 2. Baskı, (Çev. Abdullah YILMAZ) İstanbul.
- Doğan, İ., (2002). Sosyoloji-Kavramlar ve Sorunlar, Pagem A yayıncılık, Beşinci baskı, Ağustos, Ankara.
- DPT, (1995). Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyon Raporu, Kitap:2), Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yay. Yay. No: DPT: 2375-OİK: 440, Ankara.
- Drucker, P.F., (1992). Yeni Gerçekler, (Çev:B. KARANAKÇI), Ankara.
- Erbaş, H., (2002). Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde, Göç ve Göçmenler, Doğu Batı Dergisi, Sayı 18, Şubat, Mart, Nisan, Ankara.
- Giddens, A., (2000). Elimizden Kaçıp Giden Dünya, (Çev: O.AKINHAY) Alfa Yay., İstanbul
- Güllalp, H., (1987). Gelişme İdeolojileri ve Gelişme Stratejileri, Yurt Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Habermas, J., (2002). Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, (Çev: Medeni BEYARTAŞ) Bakış Yayınları, Mart, İstanbul.
- Hall, S. and Martin, J., (1995). Yeni Zamanlar, 1990'larda Politikanın Değişen Çehresi (Çev. Abdullah YILMAZ) Ayrıntı Yay., Beşinci Baskı, İstanbul.
- Hirst, P. ve Thomson, G., (1998). Küreselleşme Sorgulanıyor, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Kurtulmuş, N., (2001). Sanayi Ötesi Dönüşüm, İz Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul.
- Kutal, G. ve Büyüksulu, A.R., (1996). Çok Uluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi, Der Yayınları, İstanbul.
- Öke, M.K., (2001). Küresel Toplum, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yay., Ankara.
- Robertson, R., (1999). Küreselleşme "Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, (Çev: Ümit Hüsrev YOLSAL), Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Soyak, A. ve Diğerleri, (2002). Küreselleşme İktisadi ve Sosyo-politik Karşıtlıklar, Om Yayınları, İstanbul.
- Steger, M., (2006). Küreselleşme, Dost Kitabevi Yay., (Çev. Abdullah ERSOY), 1. Baskı, Ankara.

- Şenses, F., (2001). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tözüm, H., (2002). Küreselleşme: Gerçek mi, Seçenek mi?, Doğu Batı Dergisi, Sayı 18, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Ankara.
- Yetim, N., (2002). Küresel Üretim Yapılanmasına Küresel Yanıtlar: Ulusal Yerel, Doğu Batı Dergisi, Sayı:18, Şubat, Mart, Nisan, Ankara.